

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

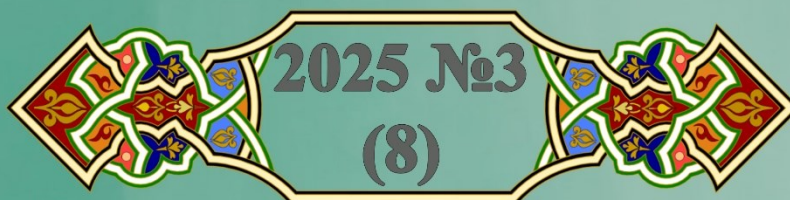
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

Samarqand-2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

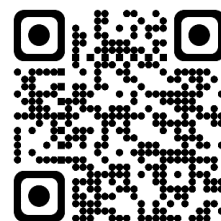
“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:	Bosh muharrir o‘rinbosari:
Juliboy ELTAZAROV <i>f.f.d., professor (O‘zbekiston)</i>	Roxila RUZMANOVA <i>f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)</i>
TAHRIRIYAT KENGASHI:	
Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti rektori (O‘zbekiston); Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Akmal AHATOV – t.f.d., professor, Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston); Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Suyun KARIMOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Musa YULDASHEV – f.f.n., professor (O‘zbekiston); Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor (O‘zbekiston); Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);	Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor (O‘zbekiston); Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya); Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya); Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya); Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya); Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH); Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya); Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya); Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon); Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya); Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilshod XURSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor (O‘zbekiston); Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Dilorom MUMINOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Zarifa XUSANOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston); Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston); Mas’ul muharrir: PhD, dotsent Zokir BAYNAZAROV (O‘zbekiston); Texnik xodim: Raxmatulla SHOKIROV (O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор, ректор Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор, проректор по научной работе и инновациям Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор, проректор по международному сотрудничеству Самаркандского государственного университета имени Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор (Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент (Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор (Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор (США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор (Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент (Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор (Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Дилором МУМИНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Зарифа ХУСАНОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: PhD, доцент **Зокир БАЙНАЗАРОВ** (Узбекистан)

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ** (Узбекистан)

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJA OGLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilorom MUMINOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Zarifa HUSANOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasım ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilorom MUMİNOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Zarifa HUSANOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURKIY XALQLARNING QADIMIY TARIXI

YULDASHEV Muso, YULDASHEVA Dilshoda

TURKIYLAR UZOQ O‘TMISH SIVILIZATSIYASINING SHOHIDI (SHUMER, ETRUSK, SHIMOLIY AMERIKA HINDU VA TURKIY TILLARI QIYOSIDA).....7

SAYFULLAEV Baxtiyor, ERGASHEV Odil, UNGALOV Lazizbek

QO‘SHRABOT TUMANINING QADIMGI TOSH (PALEOLIT) DAVRI YODGORLIKLARI15

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Gulnoz SATTOROVA

RIZO NURNING ADABIYOTSHUNOSLIKKA DOIR TADQIQOTLARI.....23

Emrah YILMAZ

DİLİN İÇ YÜZÜ VE KULLANIM ALANLARI29

G‘AFFOROV Alisher

BADIIY ASAR NOMI SIFATIDA QO‘LLANAYOTGAN BIRIKMASHAKLLARNING AYRIM FUNKSIONAL-SEMANTIK XUSUSIYATLARI.....41

ODINAYEV Chingiz

TURK XOQONLIGI DAVRIDA SUG‘D VOHA HUKMDORLIGINING UNVONLAR TIZIMI47

Muhammadixon BUZRUKOV

SA‘DUDDIN MAS‘UD TAFTAZONIYNING SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETIDA SAQLANAYOTGAN RIYOZIYOT ILMIGA OID QO‘LYOZMA ASARI XUSUSIDA.....54

ABBOSOV Habibullo

SOHIBQIRON AMIR TEMUR MA‘NAVIY DUNYOSI ALISHER NAVOIY TALQINIDA60

SAFAYEV Mansur

TURKISTON GILAM SAN‘ATI: KOLLEKSIONERLIK VA KO‘RGAZMALAR FAOLIYATI KONTEKSTIDA.....67

ДОСПАНОВ Октябрь

ИСТОРИКО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ И КУЛЬТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТРАДИЦИОННОГО РЫБОВОДСТВА У НАРОДОВ ЮЖНОГО ПРИАРАЛЬЯ75

FURKATOVA Maxliyo

THE UZBEK ACCUSATIVE CASE IN ENGLISH: A CONTRASTIVE-TYPOLOGICAL STUDY.....83

MUXAMMADIYEV Nodir

QASHQADARYO VILOYATI O‘ZBEK SHEVALARIDAGI O‘ZLASHMA SO‘ZLAR SEMANTIKASI90

Uzm. Esra Yarız

BEDRİYE NAİM MUTLU‘NUN “BİTMEYEN HİKÂYELER” VE “AİLE AĞACI” KİTAPLARI ÜZERİNE İNCELEMELER95

Zeynep GÜLER

SEVİNÇ ÇOKUM‘UN HİLAL GÖRÜNÜNCÜ ROMANINDA TÜRKÇÜ TAVIRI.....102

ADABIY ALOQALAR, QIYOSIY TILSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK

SATTOROV Begzod

XITOY VA TURKIY ADABIYOTDA KONNOTATIV NOMINATSIYA: MAQOLLAR VA SHE‘RIYAT KONTEKSTIDA TADQIQOT108

Foziljon SHUKUROV

“JAVOBIYA” AN‘ANASINING MOVAROUNNAHR SHOIRLARI IJODIDAGI O‘RNI115

BAYIMBETOVA Mexriban

THE FORMATION SYSTEM OF IMITATIVE WORDS IN THE ENGLISH AND KARAKALPAK LANGUAGES.....120

РАДЖАБОВ Анвар

РЕЦЕПЦИЯ ТЮРКО-ПЕРСИДСКОЙ ПОЭЗИИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РУССКИХ ПОЭТИЧЕСКИХ ПЕРЕВОДОВ128

AZIZ MUSHTARIY!

Ushbu sonning asosiy o'qi, tilning badiiy chuqurligi bilan tarixning qadimiy izlarini birlashtiruvchi o'ziga xos tadqiqotlardan tashkil topgan. She'riyatda til birliklarining takrori va konnotativ quvvati, Alisher Navoiyning ulug' hukmdor Amir Temurning ma'naviy dunyosiga doir sharhlari, Turk-fors she'riyatining ruscha tarjimalari ushbu yozuvning adabiyot kategoriyasidagi asosiy doirasini shakllantirgan. Shu bilan birga, Xitoy va turkiy adabiyotdagi konnotativ nominatsiya, ingliz va qoraqalpoq tillaridagi taqlid so'zlarning yasalish tizimi qiyosiy ravishda ko'rib chiqilgan. Tarix va arxeologik tadqiqotlar orqali turkiy xalqlarning qadimiy Shumer va Etrusk tillari bilan qurgan sivilizatsion aloqasiga diqqat jalb etilgan. Turk Xoqonligi davridagi Sug'd unvonlar tizimlari o'rganilgan va Qo'shrabat hududidagi Paleolit davriga oid arxeologik topilmalar vositasida madaniy merosimizning turli qatlamlari ko'z oldiga keltirilgan. Yakunda; Turkiston gilam san'atining kolleksiyonerlik kontekstidagi qadri, Samarqandda topilgan noyob matematika qo'lyozmasining muhtevosi, badiiy asarlar nomining funksional xususiyatlari, tilning ichki mohiyati va qo'llanish sohalari, Qashqadaryo shevalaridagi o'zlashma iboralarning semantikasi bilan to'ldirilgan ushbu boy to'plam, o'quvchilarga madaniy va ilmiy jihatdan turli xil istiqbollarni taqdim etmoqda.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

The central axis of this issue consists of original research that integrates the artistic depth of language with the ancient traces of history. The recurrence and connotative power of linguistic units in poetry, Alisher Navoi's commentaries on the spiritual world of the great ruler Amir Timur, and the reception of Turco-Persian poetry through Russian translations have formed the core framework for the literature category of this writing. Furthermore, connotative nomination in Chinese and Turkic literature, and the word-formation system of imitative words in the English and Karakalpak languages have been comparatively addressed. Through historical and archaeological studies, attention has been drawn to the civilizational connection established by the Turkic peoples with the ancient Sumerian and Etruscan languages. The titles of the Sogdian rulers during the Turkic Khaganate period have been examined, and various layers of our cultural heritage have been brought to light through Paleolithic archaeological findings in the Qushrabad region. Finally; this rich compilation, completed with the value of Turkestan carpet art in the context of connoisseurship, the content of a rare mathematics manuscript found in Samarkand, the functional characteristics of artistic work titles, the inner essence and areas of use of language, and the semantics of non-literal expressions in the Kashkadarya dialects, offers various perspectives to readers from a cultural and scientific standpoint.

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Bu sayının ana eksenini, dilin sanatsal derinligi ile tarihin kadim izlerini birleştiren özgün araştırmalardan oluşmaktadır. Şiirde dil birliklerinin tekrarı ve çağrışımsal gücü, Alî Şîr Nevâî'nin büyük hükümdar Emir Timur'un manevi dünyasına dair yorumları, Türk-Fars şiirinin Rusça çevirileri konuları yazının edebiyat kategorisindeki temel çerçevesini oluşturmuştur. Bununla birlikte Çin ve Türk edebiyatındaki konnotatif adlandırma, İngilizce ve Karakalpakça'daki yansıma sözcüklerin yapısı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Tarih ve arkeoloji çalışmaları üzerinden Türklerin kadim Sümer ve Etrusk dilleriyle kurduğu medeniyet bağlantısına dikkat çekilmiştir. Türk Kağanlığı dönemindeki Soğd unvan sistemleri incelenmiş ve Kuşrabad bölgesindeki Paleolitik döneme ait arkeolojik bulgular aracılığıyla kültürel mirasımızın farklı katmanları gözler önüne serilmiştir. Son olarak; Türkistan kilim sanatının koleksiyonerlik bağlamındaki değeri, Semerkant'ta bulunan nadir bir matematik el yazmasının muhtevası, bediî eserlerin işlevsel özellikleri, dilin iç yüzü ve kullanım alanları, Kaşkaderya ağızlarındaki dolaylı anlatımların semantiği ile tamamlanan bu zengin seçki, okuyuculara kültürel ve bilimsel açıdan farklı perspektifler sunmaktadır.

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

Основу данного выпуска составляют оригинальные исследования, которые объединяют художественную глубину языка с древними страницами истории. В разделе поэзии рассматриваются повторяемость и коннотативная сила языковых единиц; представлены комментарии Алишера Навои, посвящённые духовному миру великого правителя Амира Темура; а также анализируются русские переводы тюрко-персидской поэзии, формирующие основное направление литературной категории этого номера. В сравнительном аспекте анализируются коннотативная номинация в китайской и тюркской литературе, а также система словообразования звукоподражательных слов в английском и каракалпакском языках. Посредством исторических и археологических исследований обращается внимание на цивилизационные связи тюркских народов с древними шумерским и этрусским языками. Изучены системы согдийских титулов периода Тюркского каганата, а археологические находки палеолитического периода, обнаруженные на территории Кушрабадского региона, позволяют реконструировать различные пласты нашего культурного наследия. В заключение, этот обширный сборник, дополненный исследованиями о ценности туркестанского коврового искусства в контексте коллекционирования, содержании уникальной математической рукописи, найденной в Самарканде, функциональных особенностей наименований художественных произведений, внутренней сущности и сферах употребления языка, а также семантики заимствованных выражений в кашкадарьинских говорах, предлагает читателям широкий спектр культурных и научных перспектив.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

SEVINÇ ÇOKUM’UN HİLAL GÖRÜNÜNCE ROMANINDA TÜRKÇÜ TAVIR

Uzm. Zeynep GÜLER,

Mirza Uluğ Bey Semerkant Devlet Mimarlık Üniversitesi
(Semerkant, Özbekistan)

E-mail: zeynep.elazk@gmail.com

ORCID: 0009-0003-4471-6799

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17499423>

Özet: Sevinç Çokum’un Hilal Görününce romanı, Kırım Türklerinin 1853- 1856 yılları arası yaşanan Osmanlı-Rus savaşında bölgede yaşananları anlatır. Çokum’un uzun bir ön hazırlık süreci ile yazdığı roman, Kırım Türklerine ait kültürel öğeleri içermesinin yanında Kırım Türkleri’nin düşünce dünyasına da ışık tutar. Bu makalede Hilal Görününce romanının incelemesi ile birlikte romanda Türkçü tavra da dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Sevinç Çokum, Hilal Görününce, Kırım Türkleri.*

SEVINCH CHOKUMNING "HILOL KO‘RINGANDA" ROMANIDA TURKCHILIK RUHI

Annotatsiya: Sevinç Çokumning “*Hilol ko‘ringanda*” romani 1853–1856-yillarda bo‘lib o‘tgan Usmonli–Rossiya urushi davrida Qrim turklarining hayoti va ularning boshidan kechirgan voqealarini tasvirlaydi. Muallif bu asarni uzoq muddatli tayyorgarlik jarayonidan so‘ng yaratgan bo‘lib, unda Qrim turklariga xos madaniy unsurlar bilan birga ularning fikriy dunyosi ham yoritilgan. Ushbu maqolada “*Hilol ko‘ringanda*” romanining tahlili bilan bir qatorda asarda namoyon bo‘lgan turkchilik (turkchilik ruhi) yo‘nalishiga ham e‘tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: *Sevinç Çokum, Hilol ko‘ringanda, Qrim turklari.*

THE TURKIST ATTITUDE IN SEVINCH CHOKUM'S NOVEL WHEN THE CRESCENT APPEARS

Abstract: Sevinch Chokum's novel “Hilal Görününce (When the crescent appears)” tells what happened in the region during the Ottoman-Russian war of the Crimean Turks between 1853 and 1856. The novel, which Çokum wrote after a lengthy preparatory process, sheds light on the Crimean Turks' worldview and includes their cultural elements. In this article, in addition to the analysis of “Hilal Görününce’s (When the crescent appears’s)” novel, attention will be drawn to the Turkist attitude in the novel.

Ключевые слова: *Sevinch Chokum, Hilal Görününce, Crimean Turks.*

Giriş. *Hilal Görününce*, Sevinç Çokum’un en çok okunan eserleri arasında yer alır. İlk baskısı 1984 yılında Cönk Yayınları tarafından yapılan eser 335 sayfa ve 10 bölümden oluşmaktadır. Romanın başında yazma zamanı olarak 1984 İstanbul gösterilir. Bizim incelediğimiz 7. baskı 2021 yılında Kapı Yayınları tarafından yapılmıştır. Kitap 373 sayfadır.

1970’li yılların başından itibaren yazmaya başlayan Sevinç Çokum, eserlerinde tarihî olaylar, göç ve özellikle de Türk Dünyası ve dış Türkler konusunu ele alan en önemli yazarlarından. *Hilal Görününce* romanında da Kırım Tatarlarının 1853 ile 1865 yılları arasında maruz kaldıkları zulmü konu edinmektedir. Türkiye’de, dünyada ve hatta Kırım’da bile “*Kırım Türklerinin soykırımı*” denildiği zaman herkesin aklına 1944 sürgünü akla gelmektedir. Ancak Kırım Tatarlarının belirtilen tarihlerinde yapılan Osmanlı-Rusya arasındaki Kırım Savaşı esnasında çektikleri zulüm 1944 Kırım sürgününden farklı değildir.

1853-1865 yılları arası olaylarını anlatan *Hilal Görününce* romanının ismine ilham olan tarihî olay şu şekilde özetlenebilir: Kırım Hanları düşman üzerine sefer yapmayı planladıklarında ayın gökyüzündeki görüntüsüne bakarlar. Ay, hilâl şekline geldiğinde düşmana hücum ederler. Hilalin görüntüsü Kırım Tatarlarına savaş ortamında moral verdiği gibi, savaştan zaferle çıkılması için bir uğur olarak da algılanmaktadır.

Sevinç Çokum, bu romanını yoğun bir ön hazırlık sonrası yazmıştır. Yazar önce Kırmılı olan kayınpederi ve kayınvalidesinden, ardından da onların akrabalarından Kırım Tatarlarına ait zengin malzemeler derlediğini söyler. Ailesinin de Kırım kökenli olmasından olsa gerek Sevinç Çokum eserlerinde Kırım Tatarları konusunu en çok işleyen yazarlardandır.

1.Bölüm: Roman Tahlili

Konu

Roman 1853-1856 yıllarında yapılan Osmanlı-Rus savaşında soykırıma uğrayan Kırım Tatarlarının yaşadıklarını konu alır. Romanın ana karakteri Nizam Dede milliyetçi babası tarafından aynı duygular ve ideoloji ile büyütülmüştür. Nizam Dede ile eşi Altın Hanım oğulları Giray Bey ve Giray ile eşi Şirin Hanım’ın çocukları Bahadır ve Nurdevlet bir arada yaşamaktadır. Nizam Dedenin yeğeni olan Arslan Bey cesaretli ve Türkçü bir kişiliktir. Nizam Dede, Arslan Bey’e milliyetçi karakterinden dolayı yakın davranır bu yakınlık oğlu ve gelinini rahatsız eder. Aralarında bir rekabet oluşur. İyi ve kötü çatışması romanda Arslan Bey ve Rus İgor Gregoroviç arasında oluşur. Arslan Bey Kırım Türklerini temsil ederken İgor G. Kırım Türklerinin düşmanı olan Rusları temsil eder.

Roman Özeti

Roman Felekzade Arif Çelebi’nin Kırima giderken yaşadığı olaylar ve bu olaylar ile ilgili yaptığı açıklamaları ile başlar. Nizam Dede ile eşi Altın Hanım oğulları Giray Bey ve Giray ile eşi Şirin Hanım’ın çocukları Bahadır ve Nurdevlet bir arada yaşamaktadır. Nizam Dedenin yeğeni olan Arslan Bey cesaretli ve Türkçü bir kişiliktir. Arslan Bey, eşi Göknur Hanımı kaybetmiştir annesi ve oğulları Emircan ile yaşar. Nizam Dede bir hayvan pazarına uğrar ve orada bir kısırak görür ve aklı o kısırakta kalır. Satıcı ile pazarlık yapar ancak satıcı ikna olmaz sonrasında satıcıya bu kısırağı onun için ayırmasını söyler ve Kırkazizler mezarlığına gider orada bulunan türbenin yanında Torunu için dua eder. Oğlu Giray’ın ise Çorabatır olmasını istemektedir. Oğlu Giray ise eğitimle her şeyin aşılabileceğini düşünen biridir. Giray karısı ve çocukları ile yaşayacakları bir köşk yaptırmaktadır. Nizam Dede Hamza Batur ile kısırağı almaya gider. Giray kısırağın adını Dilara koyar, Arslan Bey ise kısırağın ayağında bir leke olduğunu görür ve bunun bir nişan olduğunu düşünürler. Giray çarşıda sohbet ederken ortama İgor Gregoroviç adında bir Rus gelir ve çarşıda bulunan Feyzullah Ağanın dükkanından bir çizme alır. Giray’ın eşi Şirin Feyzullah Ağanın kızıdır. Şirinin annesinin baba soyu Osmanlıya dayanır. “Onlarda Türk biz de Türküz bize neden Tatar diyorlar “diye Giray’a hayıflanır.

Hıdırellez kutlamaları başlar ve Nizam Dede çocukları etrafında toplayıp Çobatır Destanını anlatmaya başlar. Aynı gün Arslan Bey ve Gregoroviç tartışma yaşar. Felekzade Arif Çelebi Sinop’a gider ve ortalık Osmanlı filosunun gelmesi haberi ile çalkalanır. Osmanlı filosu Moskof filosunun peşine düşer ancak Moskoflar Osmanlı filosunu limanda kısırtıp gemilerini batırırlar. Limanda batan gemiler içinden kurtulmayı başaran insanlara yardım etmek için halk sahile iner ve yaralıları evlerine götürürler. Felekzade o gün olanları defterine not alır ve Batum’a gitmek için gemiye biner. Kapudan Paşa neden Batuma gideceğini sorunca Felekzade İmam Şamil’i görmek için gittiğini söyler. Kapudan Paşa “imamı görmek herkese nasip olmaz inşallah muradına erersin” der. Ertesi gün olur ve Batum’a inerler. Şirin Hanım Arslan Bey’e kız bakmaya başlar. Aklından

Rüstem hocanın kızı Halime geçer. Hamza Batur ise Halime'ye sevdalıdır Arslan Bey de bunu bilir ve H. Batur'a sana Halime'yi isteyeceğim ancak bana Dilara'yı (at) getireceksin der. Nizam dede Arslan Bey'e kızgın olduğu için ona oyun yapmak ister. Dilarayı kendi atı ile yan yana getirir Nizam Dede bunu görür ve öfkelenir. Öfkesi geçince hep birlikte H. Batu için kız istemeye giderler. Düğünleri o yaz yapılır. Aynı dönem Osmanlı Tuna savaşını kazanır ve neşeleri ikiye katlanır. Şahbaz Bey ve İgor G. Kavgaya tutuşur. Arslan Bey İgor'un yanına gidip Şahbaz'ın hürriyetini geri vermesini ister İgor ise Boris adında adamı ile Arslan Bey'in güreşmesini eğer Boris'i yenerse hürriyetini vereceğini söyler. İgor'un teklifini kabul ederler haberi duyan Nizam Dede hastalanır. Nizam Dede yatarak değil at üstünde ölmek ister ve Arslan Bey ile at üstünde gitmeye başlarlar. Nizam Dede şehrin eski yıkıntılarına bakar ve hızla atını sürer Arslan Bey, Nizam Dedenin öleceğini düşünürken geri döndüğünde canlanıp geldiğini görür.

Döndüklerinde İgor'un evine giderler ve Boris ile Arslan Bey güreşir Boris'i yener ve İgor'dan sözünü tutup Şahbaz'ı özgür bırakmasını söyler. Şahbaz Bey özgür kalır ancak hapiste oldukça fazla eziyet görmüştür.

O günlerde Ruslar Kırımı karşı asker göndermeye başlamıştır. Nizam Dede ve oğlu gezintideyken patlama sesleri duyar. Feyzullah Ağa Moskof'un perişan olduğunu geri çekildiklerini söyler bu haber üzerine Arslan Bey Nizam Dedeyle Osmanlıya yardıma gideceğini söyler. Nizam Dede ise “gidip köyleri dolaş Kırım Türkün'ü uyandır” öğüdünü verir. Arslan Bey köy köy gezer ve köylülerle görüşür. Köylüler ambarlarını Osmanlıya açar. Orada karşısına çıkan Ali Çavuş Ruslara mühimmat geleceğini söyler bunun üzerine mühimmatlara el koymak için Arslan Bey ve yanındakiler Ruslara saldırı düzenlerler. Arslan bey Gözleve'den döndükten sonra hastalanır. Arslan bey iyileşir ve arkadaşları bir sabah Moskof askeri tarafından kurşuna dizilir. H.Batur ve Arslan Bey Osmanlı askerine koyun götürmek için yola çıkarlar. O sırada Giray, Hacı İsa Bey'in başının dertte olduğunu öğrenir ve yola çıkar. Ormanda İsa Bey'e saldıranları görür adamlardan birini hançerler ve Dilara'ya binerek kaçmaya çalışır ancak arkadan ateş edip Dilara'yı vururlar. Giray'da orada ölür. Giray'ı Çoban bulur ve evine götürür eve Giray'ın cenazesinin gelmesiyle yas dolu günler başlar.

Savaşın dolayı kıtlık baş gösterir ve kimsesiz bir kız çocuğu olan Ayşe'yi Nizam Dede evlat edinir. Arslan Bey, Giray'ı öldürenlerin peşine H. Batu ile birlikte düşer ve onları bulup öldürürler. Arslan Bey ile Şirin evlenir. Birgün Şahbaz Bey onların evine gelir ve başının dertte olduğunu söyler. İgor'un onları Kırım'da istemediğini iletir. İgor köylülerin çalışanlarını götürür ve kızlarına göz diker. Bunları duyan Arslan bey İgor'u öldürecekken vazgeçer ancak gözünü korkutmayı başarır. Aradan bir süre geçtikten sonra Moskof çavuşu Arslan Bey'in yanına gelip “savaşta düşman safında Osmanlı'nın yanında yer almışsın bunun hesabını vereceksin” der. Arslan Bey'i sürgüne gönderirler. Sürgüne giderken Arslan Bey'i gören köylüler haberi her yere ulaştırır ve tüm köyler bu haberle çalkalanır. Arslan Bey'in yaşayıp yaşamadığını öğrenemzler. Giray'ın ardından Arslan Bey'i de kaybeden Şirin bir gün Arslan Bey'in geleceği umuduyla beklemeye başlar. Nizam Dede'nin ise bundan sonraki süreçte tek gayesi torunlarının vatanına hizmet eden gençler olarak yetiştirmektir.

Olay Örgüsü

Roman, Felekzade Çelebi'nin açıklamalarıyla başlar. Kırım köyünde çocukları ve torunlarıyla birlikte yaşayan Nizam Dede'nin hayatının anlatılması ile devam eder.

Ruslar'ın Kırım'ı işgal etmesi ile daha öncesinde köye yerleşen İgor.G orada yaşayanları Kırımdan göndermek için elinden geleni yapar. Kırım halkı ise tek kurtuluşun Osmanlı devleti ile olacağını düşünür ve Osmanlı devletine yardım götürürler. Bu süreçte Nizami Dede ve ailesi

birçok köyü olay atlatır. Oğlu Giray’ın ölümü ve yeğeni Arslan Bey’in sürgüne gönderilmesi ile devam eder. Osmanlı ile Rus savaşının bitmesi ile Nizam Dede’nin tek amacı torunlarını yetiştirmek ve özlerine sahip çıkmayı öğretmek olur.

Şahıs Kadrosu

Nizam Dede: Romanda kendisini merkezi kişi olarak görmekteyiz olaylar Nizam Dede ve ailesi etrafında gelişmektedir. Nizam Dede yetmiş yaşında köyde sevilen ve saygı duyulan fikirleri önemsenen bir Kırım Beyidir.

Altın Hanım: Nizam Dede’nin eşi, Giray ve Aybike’nin annesidir.

Giray Bey: Nizam Dede’nin oğludur. Eşi Şirin hanımdır, Bahadır ve Nurdevlet adında iki çocukları vardır. Giray Bey Arslan Bey’in gölgesinde kalır her zaman Giray’ın ölümü ile Şirin Hanım Arslan Bey ile evlenir. Giray Bey daha naif bir Beydir.

Şirin Gelin: Vatanını seven bir Türk Kadınıdır. Zeki ve güzel bir kadındır.

Arslan Bey: Nizam Bey’in yeğenidir. Otuzlu yaşlarındadır ve eşini kaybetmiştir. Annesi ve oğluyla birlikte yaşar. Arslan Bey’in en önemli özelliği romanda İgor karakteri ile birlikte bir metefor ortaya çıkarmasıdır. Arslan Bey Kırım’ı temsil ederken İgor Rusları temsil eder. Aralarındaki çatışmalarda bölgedeki sorunlara ışık tutar niteliktedir. Arslan bey gücü kuvveti ve yürekliliğiyle öne çıkar.

İgor Gregoroviç: Romanda düşman olarak resmedilen İgor otuzbeşli yaşlarda ketum, mavi gözlü öfkeli olarak işlenir. Baskıcı tavrı ile köylülere zulmeden İgor romanda adeta Rusları tasvir eder.

Hamza Batur: Odaman Mahmut’un oğludur. Yiğit ve mücadeleci tavrı ile Arslan Bey ile sık sık yan yana görürüz. Eşi Halimedir ve çobanlık yapar.

Yardımcı Kişiler: Halim Can, Göknur Hanım, Şefika Hanım, Şahbaz Bey, Halime, Bahadır, Emircan, Samuel, Zehra Ana, Emin Hoca, Seyit Ali Çavuş, Feyzullah Ağa, Bahtlı Bey, Rüstem Hoca, Dimitri, Andrey, Boris, Yorgi, Fatma Ana, Odaman Mahmut, Salih Hoca, Molla Mübarek, Hatice Hanım, Hacı İsa Bey, Cafer, Yakup ve Aybike Hanım.

Mekân

İç Mekân: Mağara, Arslan Bey’in evi, Nizam Bey’in evi.

Dış Mekân: Salacık, Germencik, Duvanköy, Gazibeyli Köyü, Zincirli Medrese, Kırım, Akmesicid, Eski Yurt, Hacı İbrahim Köyü, Tepegerman, Ulaklı Köyü, Abdurrahman Bey Cami, Çürüksu, Salgır Nehri, Alma Nehri. Sinop Limanı, Kırk Azizler Mezarlığı, Kefe Cami, Özbek Han Cami, Gözleve Cami, Çufutkale, Çürüksu Vadisi, Gözleve, Eski Kırım, Yalta, İnkerman, Sudak, Gözyaşı Çeşmesi.

ZAMAN

Romanda anlatılan dönem 1983 yıllarını kapsar. Romanın başlangıcında Felezkâde’nin anlattığı hikâye ile Nizam Bey’in hikayesinin anlatıldığı dönemler aynıdır. Bu zaman dilimleri bölümlerin başında belirtildiği şekilde 1853’ten 1856 yıllarına kadar olan süreci kapsamaktadır.

2.Bölüm: Romanın Değerlendirmesi ve Türkçü Tavır

Romanın başında ve sonunda Felekzade Arif Çelebinin anlatıları bize Dede korkut’u hatırlatmaktadır. Felekzade Nizami Dedenin babası tarafından anlatılan öğrendiği “*Han ordusu sefere çıkmak için hilalin görünmesini beklemiş. Hilal göründü mü, o gün sefer için kutlu bir gün sayılıp yollara düşülmüştü. Moskof’un üstüne o kutlu günde gidilirmiş.*” [Çokum, 2021: 15] Hilal Türkler için her daim kutsal bir sembol olmuştur. Romanın başında Nizami Dedenin beğendiği kısırak bir Rahvan atıdır. Rahvan atları Türklerin kullandığı atlardandır. Uzun süreli binişler için sürüş konforunun daha yüksek olduğu atlar Türkler için vazgeçilmezdir. Romanda kısırak alma

sürecinde Nizami Dede’nin torunu Bahadır ile aralarında geçen konuşma Türklerde erkek çocukların büyüme ile birlikte bir şeyleri hak etmeleri için yiğitlik sergilemesi konusu üzerine şekillenir. “*Dede o atı bana mı alacaksın yoksa? O atı hak ettin mi ki? Daha yiğitliğini bilmeyiz. Bilelim ki o atı hak edesin.*” [Çokum, 2021: 16]

Nizami Dede oğlu, gelini ve torunları ile birlikte geleneksel Türk aile yapısına sahipken sonrasında oğlu Giray farklı bir eve geçmek ister ve bu sırada Nizami Dede’nin kendi kendine konuşmalarında bir kıl çadırda doğduğu bilgisine ulaşırız. Kıl çadır ya da Otağ’ın Türk yaşam biçiminin merkezinde olduğunu söylemek isteriz. Nizam Dede’nin evinin tasvirinde duvarda asılı bir tesbih olduğunu ve bu tesbihin “yeşim taşı”ndan yapıldığını görmekteyiz. Türkler için kutsal sayılan bu taş yağmur yağdırma taşı olarak da bilinmektedir. Nizami Dede’nin gelini Şirin ile bir konuşmasında Türk yaşam biçimi ile ilgili bize bilgi veren şu sözleri görürüz: “*Türk dediğin atsız olur mu? Ben bozkırda doğdum.... Deşt-i Kıpçak’ta at koşturarak gücümü kuvvetimi kazandım..... Ah kızım bozkır gözümde tütüyor*”. [Çokum, 2021: 21]

Romanda yer alan kişi isimleri bilinçli bir tercihin sonucu sembolik anlamlar taşır. Felekzâde Arif Çelebi, bilgili, görmüş geçirmiş kişi olarak tanıtılmaktadır. Felekzâde ismi; tecrübeyle donanmış bir karakter olarak sunulan roman anlatıcısını vasıflandırmak için verilmiştir. Etrafindakileri vatan, millet sevgisiyle yetiştirmeye çalışan, düzeni seven ve Kırım’da dirlik düzenlik olması için çabalayan karaktere Nizam Dede ismi uygun bulunmuştur. Kırım’ın kurtuluşu için mücadele veren, cesaretiyle öne çıkan, güçlü fiziğiyle namlı pehlivan olan şahıs, Arslan Bey olarak adlandırılmıştır. Kırım hanları için kullanılan bir unvan olan Giray, Nizam Dede’nin oğluna verilmiş bir isimdir. Nizam Dede’nin kızının adı Aybike, torunlarının adı Bahadır ve Nurdevlet’tir. Yine Nizam Dede’nin yakın ilişki içinde bulunduğu şahısların isimleri Şahbaz Bey ve Bahtlı Beydir. Görüldüğü gibi romandaki şahıs kadrosu oluşturulurken Türk tarih ve kültüründe olumlu anlamlar yüklü isimler tercih edilmiştir.

Romanda Nizami Dede Kırım Türklerinin Ruslardan kurtuluşunu Ergenekon destanında demir dağı eriterek özgürlüğe kavuşan Türkler ile mukayese eder. Roman içinde Nizami Dede’nin kendini bir mağaraya kapattığını ve orada demirden bıçak hançer gibi cisimler yaptığını görüyoruz. Roman içinde destanlarda kullanılan motifleri açık bir şekilde görüyoruz. Demircilik, demir eritme, mağara, rüya, ateş, ışık gibi motifler romanda başarıyla incelenmiştir. Romanda Kırım Türklerinin folklorik unsurlarına da yer verilmiştir. Hıdırellez kutlamalarının yapılması, burada Nizami Dede’nin çocuklara destan anlatması, şenliklerde mani, güreş, bilmece gibi Türk geleneklerine yer verilmesi oldukça dikkat çekicidir. Türk geleneklerine uygun şekilde meclisler kurulması ve o meclislerde yaşça büyük ve toplumca sevilen kişilerin meclis başı olması ve o kişilerin konuşmalarının dinlenmesi onlara karşı saygı duyulması önemli unsurlardandır.

Romanda Osmanlı Devleti ve Kırım Türklerinin kardeşliğine vurgu yapılırken ayrı düşmenin üzüntüsü de dile getirilir. Kırım Türklerinin bu durumdan kurtulabilmelerinin tek çaresini milli bilinç ve kimlikte olduğunu romanın birçok bölümünde rastlıyoruz. Bu hususta Türk insanının özgürlük ve hürriyet için verdiği mücadeleyi çok net görmekteyiz. Şahbaz’ın özgürlüğü için Boris ile Güreşen Arslan Bey’de bunun somut bir kanıtıdır.

Şirin gelin’in çizdiği portre geleneksel Türk kadını bizlere gösterir. Sadece evinde yemek yapan çocuklarına bakan değil aynı zamanda yaşanan siyasi olayların farkında, fikirlerini özgürce ifade eden zeki bir kadın olarak karşımıza çıkar. Türk kadınlarının gerektiği zaman erlerinin yanında savaşa katıldığını ve ülkesini savunduğunu bize üstü kapalı bir şekilde anlatır. Şirin’in Giray ile bir konuşmasında “*Biz de Türküz, onlarda Türk (Osmanlı) bize neden Tatar demişler?*” sorusu ile Türklük bilincinin çok iyi bir şekilde işlendiğini görmekteyiz.

Romanda idealize edilen genç erkek kahramanlar arasında Arslan Bey ve Hamza Batur’u görmekteyiz. Ancak romanda sadece erkekler ön plana alınmamış kadınlar da erkekler kadar yürekli, çalışkan, azimli ve zeki olarak anlatılmıştır.

Romanda Tasavvufa da yer verildiği görülmektedir. Nazım Dede’nin oğlu naif bir kişiliktir. Kendisi ilim, sanat ve okumaya önem verir. Emin hoca bir alimi Seyyid Ali Çavuş ise bir derviş temsil eder. Felekzade’nin İmam Şamil’i görmek için Batuma gitmesi de dervişliğe bir göndermedir.

Eserde diyaloglar oldukça fazladır ve bu diyaloglarda karakterlerin benlikleri ile ilgili bir çözümleme göremeyiz. İç çözümleme ve monolog kullanılmamıştır. Eserde Kırım Türkçesinde kullanılan bazı kelimelerin olduğunu görmekteyiz. Bunlar; aydamak, bastırık, tatay, apakay gibi kelimelerdir. Ortak Türk kelime haznesinden de bazı kelimeler mevcuttur; Toy, Cın (destan) vb. gibi. Eserde gösterme ve anlatma yöntemleri kullanılır. Genel temaya bakacak olursak dramatik bir anlatım mevcuttur. Eserde hâkim bakış açısı ve yazar anlatıcı tekniği kullanılmıştır.

Sonuç. Milli kimlik ve var olma mücadelesi veren Kırım Türklerinin mücadelesi tarihî bir yapı içerisinde anlatılmıştır. Kırım Türklerine ait folklorik öğeler, örf edetler eserde detaylı bir şekilde işlenmiştir. Yazar’ın ailesinin Tatar olması hem konuya hakimiyet açısından hem de eser içinde Tatar kelimeleri kullanması açısından oldukça destekleyici olmuştur. Romanda eş zamanlı iki hikâyenin birlikte akması okuyucuya farklı bakış açısı sunmuş ve eser içeriğinin zenginleşmesine yardımcı olmuştur. Eser içinde Türklerin genel yaşamları, gelenek, görenekleri ve düşünce tarzları bazen somut bazense belli metaforlar çerçevesinde okuyucuya verilmiştir. Romanda konusu edilen Kırım savaşı aslında bütün Türk Dünyasının özgürlük mücadelesi sürecini yansıtmıştır.

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. ÇETİNDAS, D. (2019). “Ahmet Yesevi Üniversitesi . Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü” <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cokum-sevinc> adresinden alındı
2. ÇOKUM, S. (2021). “Hilal Görününce”. İstanbul. Kapı.
3. COŞKUN, S. (2009). “SEVİNÇ ÇOKUM’UN ROMANLARINDA KÜLTÜREL MESELELER VE MİLLİ KÜLTÜR UNSURLARI” . Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.
4. Kaftar, D. (2017). “TARİHİ ROMAN VE KARAKTERLEŞTİRME ÜZERİNE: HİLÂL GÖRÜNÜNCE’DEN GÖZYAŞI ÇEŞMESİ’NE BİR İNCELEME”. Kesit Akademi Dergisi, s. 313-319.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,
Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o’tkazilgan sammitida ko’zda tutilgan o’zaro aloqalarni jadallashtirish bo’yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O’zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O’zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO’NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoshlik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snoskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant’ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı’na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu’nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmi yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
 - Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmemelidir.
 - Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
 - Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalden yazar(lar) sorumludur.
 - Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
 - Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
 - Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 20-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 24-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartlı bosma tabog‘ı –9.

Adadı 15 nusxa. Buyurtma №742

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9 772992 922004